

**CALDELAS
DE TUI**

Come de Caldelas provenlle de Augas Cálidas, que é voz sincopada, o que deu ocasión á natureza, por uns Baños de auga quente que ten na ribeira do Río Miño. Recoñece por Patrón a Sn. Martiño Bispo de Turon en Francia, a quen lle celebran a festa no seu día propio 11 de Novembro. Habitana 100 veciños que, excepto os do lugar da Grela, están suxeitos polo contencioso á Xustiza desta Cidade, e polo político e gobernativo á de Salceda; os do dito lugar pertencen en todos os casos á de Salvaterra. Redítúan os seus décimos anualmente por un quinquenio 20.000 reais, dos que leva o Abade párroco tres cuartas partes, e o Rdo. Bispo de Tui a outra cuarta restante. Aquel ten Casa Reitoral e hos diestros de 75 ferrados e medio de pan en semente; percebe ademais de renda foral 220 reais. A fábrica da Igrexa cobra así mesmo de foro medio ferrado de miúdo, medio de millo e 13 reais en diñeiro. Este Beneficio é de presentación Real e ordinaria. Na antigüidade tivo a Igrexa Parroquial na ribeira do Miño inmediata ao sitio no que se lle une o riachuelo de Caselas, onde agora se di a Igrexa vella, e trasladárona ao lugar que hoxe ocupa no ano de 1674. Así consta nun rótulo que conserva na súa fronteira o templo actual ao par dun escudo de armas episcopais xa moi desgastado, onde se le o seguinte:

“Esta Igl.a y Bene
ffo. es de Colón. Ordina.
hízose Año de 1674.”

No ano de 1719 renovouse parte deste Templo, pois ten no mesmo frontís outro rótulo que xa non pode lerse todo el por estar alto e desgastado, pero si a expresión de Reedificose, e o ano de 1719. A torre das campás fixérona no 1766 porque nela, sobre un dos seus arcos, mirase gravada esta simple inscrición: Año de 1766.

SAN MARTIÑO

Antes só tiña espadana para unha campá. Hai en Caldelas escola de primeiras letras para ensinar aos pobres, dotada por un Indiano con 36 ferrados de millo de renda en cada ano. Confina con Miño, e dista de Tui unha legua curta.

Esta parroquia e coto levouna en dote, con outras cousas, Da. Violante Sánchez, filla natural do Rei Dn. Sancho 4º e de Da. María de Uvero cando casou con Dn. Fernando Xuíz de Castro. Despois, no ano de 1301, o referido Dn. Fernando intitulándose Pertigueiro maior de terra de Santiago donou a Dn. Juan, Bispo de Tui, canto tiña no referido coto co Patronato da mesma Igrexa en satisfacción dos moitos danos que dí fixo á de Tui. No ano de 1320 a indicada Da. Violante deu o mencionado Coto ao seu fillo Dn. Pedro Fernández de Castro, e este ao ano seguinte volveuno dar ao expresado Prelado en satisfacción dos danos que o citado seu pai fixera na Igrexa de Tui.” (Ávila y La Cueva, 315-317).

Igrexa parroquial

Como lugar habitado temos testemuñas da cultura castrexa nesta zona, tanto nun lado como no outro do río Miño. No Museo Diocesano podemos contemplar un casco de bronce (do século IV a. d. C.) que foi localizado casualmente en febreiro de 1976 cando se extraían áridos do río preto do lugar do Penedo.

No ano 1983 recupéranse tamén do río 5 machadas de bronce de dous aneis e unha de tipo tubular disposta dun só anel (datadas entre os anos 850 e 600 a. C.), depositadas tamén no Museo Diocesano por doazón de D. José González Domínguez, copropietario do xacemento de grava.

Pero a primeira referencia documental é do 17 de agosto de 1301, no que Fernando de Castro, que era Pertigueiro Maior de Santiago, con motivo dos moitos danos que lle fixo, dólle ao Bispo de Tui, Juan Fernández de Soutomaior, o seu coto de Caldelas co seu padroado da igrexa de S. Martiño de Caldelas, nunha escritura datada en Zamora.

No ano 1320 faise outro documento coa doazón do mesmo coto realizada por Dona Violante, filla do rei D. Sancho, con data de 15 de decembro na localidade de Dueñas, e ao ano seguinte, no mes de agosto, o seu fillo D. Pedro Fernández de Castro asina en Tui o documento definitivo.

A primitiva igrexa estaba preto da desembocadura do Caselas no río Miño. No ano 1615, para facer a obra de alargamento do corpo da igrexa, faise un concerto entre o

mestre canteiro Gonzalo Pérez e o abade, que ten representación do Bispo Valdemora; e dito documento asínase o 8 de setembro.

No ano 1672 comeza a tramitación para a construción dunha nova igrexa no lugar que hoxe a atopamos. A obra da mesma contrátase a Domingo de Castro, veciño de Sta. María de Taboexa e mestre canteiro, segundo consta nun documento de 6 de xuño dese ano.

As obras rematarán en 1674 conforme á inscrición que se conserva.

A torre foi construída posteriormente, no ano 1766. Conservouse con modificacións para a **igreja actual** (093).

Esta é completamente nova. Comézase a construír sobre a anterior no ano 1964 e inaugúrase no 1968.

Ten unha única **nave** (096) de forma rectangular, con dúas capelas laterais que forman a cruz, e unha capela maior en forma de medio óvalo.

A fachada principal ao oeste está adornada cunha moldura en pedra que a percorre no seu contorno e debuxa un marco para resaltar a zona central onde se atopa a porta principal, rectangular e moldurada de forma similar.

Enriba dela hai cinco ventanais rectangulares cubertos cun pequeno tellado a tres augas que apoia sobre unha cornixa similar á que percorre toda a parte exterior baixo o tellado. No seu lado norte asume a torre campanario, de base cadrada, e con remate almenado.

Esta torre ten tres corpos. No segundo, sobre peaña, conserva a antiga imaxe do patrón, e por riba del a estera do reloxo. O corpo de campás abre a cada lado un oco de arco de medio punto con balaustrada de pedra. O remate é unha cruz latina tridimensional metálica.

No lado norte hai unha pequena escaleira de acceso para a porta da torre. Entre esta porta e a outra pequena que da acceso á nave, xunto á capela que se abre neste lado, hai catro ventanais rectangulares, de considerable altura, sobre os que se colocan outros máis pequenos. No lado sur ten a mesma distribución, pero sen a porta lateral.

No leste, no paramento de cerre da nave, a cada lado hai unha porta de acceso a cada unha das sancristías.

A nave ten tellado a dúas augas e sen adorno algún.

A capela maior, máis baixa, coa súa forma ovalada, concibiuse pensando nunha gran vidreira de cinco corpos. Pola orientación da igrexa, e debido ás circunstancias, cerráronse os tres ocos centrais. O tellado segue a forma circular e remátase cun pináculo piramidal.

No interior, accédese á nave a través dun gran cortaventos de madeira e cristal, situado baixo a tribuna, á que se chega por unha escaleira de caracol.

O piso é de pedra. As paredes laterais manteñen un zócalo de pedra ata a altura dos ventanais inferiores, e o resto enfuscado.

As capelas laterais levántanse cun chanzo sobre o piso da nave, e ábrense á nave cun gran arco. O chan é de pedra e as paredes enfuscadas. A teitume é de escaiola formando distintas bovedillas, nas que está a instalación eléctrica para unha iluminación indirecta. Nas partes planas adórnanse con cruces.

O último tramo da nave, o correspondente ás sancristías, ten toda a parede en granito, e os ocos das portas moldurados.

A capela maior (095) tamén se abre cun gran arco. Conserva o zócalo ata a altura dos ventanais, pero neste caso en mármore, similar ao que fai o cerramento interior dos tres arcos centrais, conformando, cos arcos, como se fora un retablo en tres rúas.

O arco central, adornado con dúas lámpadas laterais, ocúpase co sagrario sobre un pedestal pétreo. Por riba del un gran crucifixo.

Nos arcos laterais, sobre as peñas, **S. Martiño (094)** e a Inmaculada.

Nas **vidreiras (097.098)** do presbiterio represéntase o Nacemento de Xesús nunha, e a Ascensión na outra. Foron realizadas nos Talleres de Arte Antonio Vallez no ano 2005.

Na capela do lado sur atópase a pía bautismal e un pequeno **retablo (099)** imitación do neoclásico con altar. Ten unha soa fornela central, na que se acolle a imaxe da Dolorosa (imaxe de vestir), e nos machóns laterais peñas ocupadas por san Brais e **Sta. Lucía (100)**.

Enriba do entablamento remata en xarróns extremos e no centro coa gloria e o Espírito Santo.

A capela do norte serve como capela penitencial. Nela, cun marco bilobulado colgado na parede, hai unha curiosa representación das **Ánimas (101)**.

Na parte central, e sobre unha columna de pedra, está a **Virxe da Rocha (102)** nun expositor adaptado á imaxe, de gran devoción nesta parroquia; celebran a súa festa o derradeiro fin de semana de agosto.

É unha devoción de orixe portugués. Iníciase o 31 de maio de 1822 co descubrimento dunha pequena imaxe da Inmaculada Concepción nunha das grutas da marxe dereita do río Xarrón, preto de Casal da Rocha en Camaxide. Uns nenos xogando tapan a madrigueira dun coello que perseguían. Cando volven da igrexa, para ver que fora do animal, atoparon a gruta. Nela había osos humanos. Aos tres días regresaron ao mesmo sitio e deron coa imaxe da Virxe.

A imaxe descríbela Frei Claudio da Conceição desta forma: *“imaxe de barro duns 13 centímetros, coas mans erguidas diante do peito e os pés sobre a lúa, a serpe envolta no mundo e sen peña. O vestido era de color branco e o veo da cabeza, da que pendía un manto de seda azul, forrado de vermello”*.

A devoción estendeuse moi pronto en Portugal, sobre todo na zona de Viana do Castelo onde ten santuarios en Nogueira, Outeiro, Meixedo e Afife.

101

102

No ano 1827, Juan Manuel Ferreira, Rafael Gil e José Domínguez, naturais de Caldelas de Tui, que eran emigrantes en Lisboa, regresan ao seu pobo e traen consigo unha imaxe da Virxe da Rocha que entregan ao párroco D. Jacinto Manuel de Bouza e Montero o 3 de novembro dese ano.

Propón que a festa se celebre na dominica da Santísima Trindade, ao que o Bispo deu a súa aprobación para que así fora o 16 do mesmo mes e ano.

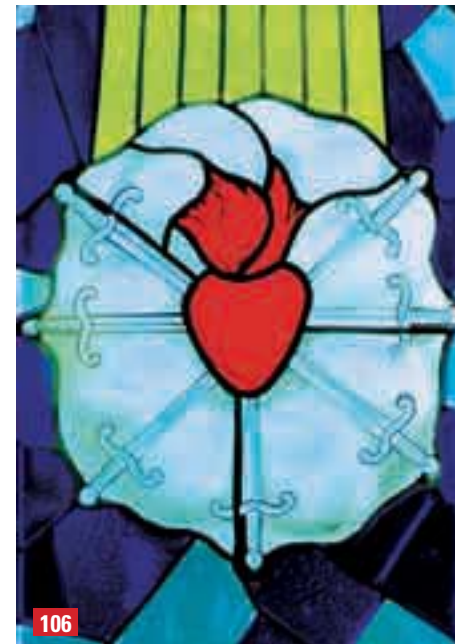
Nas **vidreiras da nave** (103.104.105.106), catro a cada lado, aparecen representacións distintas mediante símbolos que nos mostran a Anunciación, S. Xosé, a Virxe das Dores, o Añe de Deus, a Eucaristía, a Resurrección, a Palabra e a Oración.

Foron realizadas por Unión Cristalera cando se fixo a construción da igrexa.

No pórtico de entrada, nunha placa conmemorativa, podemos ler:

“LA CONSTRUCCIÓN DE ESTE TEMPLO SE DEBE A LA DEVOCIÓN Y CELO DEL EXCMO. SR. DR. D. JOSÉ LUCAS GALLEGO DIRECTOR DEL BALNEARIO Y CATEDRÁTICO DE MADRID, Y A LA PROTECCIÓN DEL EXCMO. D. MARIANO NAVARRO RUBIO MINISTRO DE HACIENDA.

FUE SOLEMNEMENTE BENDECIDO POR EL ECMO FRAY JOSÉ LÓPEZ ORTIZ, OBISPO DE LA DIÓCESIS, SIENDO PÁRROCO EL RVDO. D. JOSÉ MALLO COSTAS.

EL PUEBLO AGRADECIDO, LES DEDICA ESTE RECUERDO PARA PERPETUA MEMORIA.

CALDELAS DE TUI, 1967”.

No adro da igrexa atopamos un **cruceiro** (107). Sobre tres chanzos de pedra sitúase a base de forma cúbica na que se introduce o fuste. Este na parte máis baixa mostra un estriado cara ao interior e na parte alta ao exterior. O capitel é cadrado e apóiase sobre uns rolos, dous a cada lado.

A cruz é cilíndrica o mesmo que os brazos e imitando tronco de madeiro e dela pende Cristo xa morto, con coroa de espiñas e cartela de condena.

O día 12 de setembro do ano 1825 morre en Caldelas de Tui o que nese momento era o Bispo nesta Diocese, Juan García Benito, que viñera aquí para tratar a súa enfermidade de gota nas augas do balneario.

O Cemiterio parroquial está na paraxe de Chaciña, e foi construído polos veciños residentes en Bos Aires, e inaugurado no ano 1930 aproximadamente. Estes regalárono ao Concello, e nun oficio de data 17 de febreiro de 1943, o Concello entregouno á igrexa segundo un documento que consta no arquivo.

Capela do Carme (108)

No lugar de Baños.

Foi construída en 1912 e inaugurada dous anos despois (1914).

No ano 1964 foi reformada interiormente.

É unha capela dunha soa nave rectangular, e con dúas sancristías.

A fachada principal presenta apilastrados laterais que se adornan cun remate a modo de capiteis planos no apoio do tellado.

A parte central adiántase sobre o resto do paramento como se fora soste unha torre de campás. Nela está a porta principal, de lintel recto e acobadado nas esquinas. Está acollida entre pilastras cadradas no exterior con capiteis de motivos florais, e semicolumnas no interior de capiteis con motivos xeométricos. Nas pilastras apoia un arco de medio punto con moldura exterior e adornado en rombos e frechas. Nas columnas apoia outro arco en forma de bocel. No tímpano unha moldura en arco cobre o adorno dunha cruz de Trindade e o anagrama mariano.

Unha ampla cornixa en ángulo e un óculo moldurado rematan esta parte inferior do conxunto central.

A modo de remate destas pilastras interiores, dous grandes capiteis con adorno floral serven de apoio á espadana. Fórmase con pilastras externas e semicolumnas internas, ámbalas dúas con capiteis de adorno floral. Nas semicolumnas apóiase un adorno en bocel como o da porta principal. Os arcos son de medio punto. Remátase cunha moldura con bolas e unha cornixa voada que sustenta a cruz de remate, potenziada e con círculo central.

O paramento pártese por unha moldura á altura dos capiteis. A parte inferior mantén o perpiaño visto, mentres a parte superior preséntase encalado, ao igual que os restantes paramentos exteriores, nos que deixa en pedra vista os moldurados das fiestras e, por suposto, os contrafortes, tres a cada lado da nave.

No interior tamén combina a pedra vista e o encalado na nave, mentres que no presbiterio só se encalou a bóveda e o luneto superior do paramento leste.

As columnas adosadas sustentan os arcos correspondentes aos contrafortes exteriores.

A **Virxe do Carme (109)**, realizada en mosaico, preside a capela nun marco irregular formado por unha moldura pétreo.

Nun lateral, sobre unha columna, está unha representación da **Piedade (110)**.

FESTAS E ROMAXES DE CALDELAS DE TUI

- Virxe do Carme: 16 de Xullo.
- Virxe da Rocha: último domingo de Agosto.
- San Martiño: 11 de Novembro.

